

G. B. Argenti, Bogorodica zaštitnica, Vodnjan, župna crkva Sv. Blaža (detalj)
G. B. Argenti, Madonna of Mercy, Vodnjan, parish church of Saint Blaise (detail)

Radoslav Tomić

Konzervatorski odjel, Split
Uprava za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture

Dopune za slikarstvo u Istri – G. B. Argenti u Vodnjanu

Izvorni znanstveni rad – Original scientific paper
predano 28. 4. 1997.

Tema *Bogorodice zaštitnice (Mater misericordiae)* malokad se susreće u umjetnosti 17. stoljeća. Na formalnoj razini ona se potiskuje već u zreloj renesansi. Upravo zbog nužne nejednakosti u odnosima među likovima, ali i nemogućnosti da se Marijin lik pokrene iz stroge frontalnosti, umjetnici su se odvrćali od te teme. Na sadržajnoj razini ironičan odnos prema ikonografskoj shemi u kojoj Bogorodica s plaštem zaštićuje vjernike dospio je iz sjeverne, protestantske Europe.

U primorskom dijelu Hrvatske, u Istri i Dalmaciji, Majka milosrđa najčešće se prikazuje od kraja 14. do prvih desetljeća 16. stoljeća, podjednako u slikarstvu i skulpturi.¹ Nekoliko sitnoslikarskih prikaza Bogorodice zaštitnice na pravilnicima bratovština u Zadru iz druge polovice 16. stoljeća nevješti su radovi i njihov je postanak vezan uz udruge građana: jedna od njih nazivala se bratovština Milosrđa, dok su druge dvije okupljale svećenike.²

Ista se pojava može pratiti u europskom slikarstvu općenito: od učestaloga prikazivanja u kasnogotičkoj i ranorenesansnoj umjetnosti do utrnuća teme u 16. stoljeću. U tom se smislu kao arhaizam tumači i Zurbaranova Gospa Milosrđa nastala 1630–1635. godine za samostan *Nuestra Senora de las Cuevas a Triana* u Sevilli.³

Zakašnjela je i slika Bogorodice zaštitnice iz župne crkve Sv. Blaža u Vodnjanu datirana 1600. godine. U Gospinu liku ona sjedinjuje i tip *Platytere*, jer joj je na prsima medaljon s likom Krista-Emanuela. Pod njezinim plaštem, koji prihvaćaju i podržavaju anđeli, kao u šator skupili su se klečeći muškarci s desne, a žene s lijeve strane. U skupini poklekljih muškaraca kleči u prednjem planu jamačno upravitelj bratovštine jer je odjeven u bijelu tuniku, odjeću koju odijevaju članovi tih zajednica.⁴

Ispod postolja na kojemu se uspravlja Bogorodica teče natpis:

GIO. (B ?)

FECIT

SOTO. LAMINISTRACION. DE.

M. CHRISTOFALO. VIRIZZO ET.

CHONPAGNI. ANO MD. C

Iz natpisa doznajemo da je slika nastala pod upravom Kristofora (Krst) Virizza 1600. godine. On je upravitelj istoimene bratovštine Majke Milosrđa u Vodnjanu: u tom smislu slika je svojevrsni *ex voto* članova bratovštine i njezina upravitelja.⁵

Slikar se potpisao na početku natpisa, ali je zbog oštećenja čitljivo jedino ime GIO. (vanni), dok se naslućuje i početno slovo drugoga imena B(attista). Ti podaci, vrijeme nastanka i stilske podudarnosti s dvjema slikama u Trogiru, upućuju da je autor vodnjanske pale Giovanni Battista Argenti. Pala s prikazom Gospe od Ružarija nalazi se u trogirskoj crkvi Sv. Dominika, a naslikana je, prema Dellaleovu čitanju, 1601. godine,⁶ dok je druga u čiovskoj crkvi Sv. Petra datirana 1600. godinom. Na njoj je prikazana Bogorodica s Djetetom, Sv. Petar i Bl. Ivan Trogirski i anđeo.⁷ Pišući o trogirskim slikama, Prijatelj je ustanovio da se u popisima članova mletačke slikarske bratovštine spominje *Arzenti Z. Battista q. Massimo* od 1590. do 1625. godine.

Međutim, njegova djela u Veneciji i Venetu još nisu utvrđena. Između slika u Trogiru i u Vodnjanu mogu se utvrditi doista

Sažetak

Autor obrađuje oltarnu palu Bogorodica zaštitnica (Vodnjan, župna crkva) koju je 1600. godine naslikao Giovanni Battista Argenti kojemu su djela prepoznata i u Trogiru. Prema natpisu sliku je naručila istoimena bratovština pod upravom Kristofora Virizza.

brojne sličnosti. Ponajprije Bogorodičino lice, skupine andeoskih glavica koje lutaju na nebu i anđeli koji krune Bogorodicu. Dopunimo usporedbe: likovi bratima u Vodnjanu paralele su svecima i povijesnim likovima povezanim s Lepantskom bitkom na trogirskoj pali Gospe od Ružarija. Prikaz Sv. Katarine Sijenske identičan je poklekloj ženi u prvom planu na vodnjanskoj pali; u pozadini se izdvaja djevojka s maramom (kapom) na glavi. Atribuirajući Argenti sliku Gospe od Ružarija na temelju sličnosti s potpisanim palom na Čiovu, Prijatelj zaključuje da »opći duh izbija iz jedne i druge slike, i bez ikakve dvojbe razotkriva ruku istog autora«. ⁸ Ako se ta misao primijeni i na istarsku sliku, onda se može zaključiti dvoje: ne samo da je Argenti autor svih slika već je to ponavljanje potvrda njegove umjetničke zaostalosti i stvaralačkoga ograničenja. Prema tome vodnjanska slika nije zakašnjela isključivo po izboru teme, već i po njezinu oblikovanju.

Smijemo li se pitati o mogućem umjetnikovom boravku u Istri i Dalmaciji, gdje su mu utvrđena djela, sva nastala istovremeno, 1600. godine? Lako ga je zamisliti kako sa skromnom popudbinom (grafički listovi i crteži prema djelima drugih majstora) obilazi Jadransku obalu gdje je njegov izraz našao pogodno tlo. Radio je za prenapučene gradske sredine u provinciji, gdje su bratovštine još prednjačile u narudžbama umjetnina. Svojevrsan miris zakašnjela srednjovjekovlja može se još osjetiti podjednako u Trogiru i Vodnjanu, gdje iz gustoga uličnoga tkiva isparava kolektivna pobožnost, svakaako zadojena praznovjerjem i strahom. Upravo tu sliku svijeta nude Argentijeva djela: kao da se postigao sklad između skućena umjetnikova izraza i duhovne skućenosti malograđanskih sredina koje su teško mogle dokučiti religiozne i umjetničke novine u vremenu poslije koncila u Trentu i baroknih strujanja u talijanskim slikarskim središtima.

Bilješke

1 Rani je prikaz reljef u luneti portala na crkvi Marije Milosrdnice u Puli. Usp. **V. Ekl**, *Motiv Marije zaštitnice u istarskoj plastici*, Bulletin JAZU 1–2, Zagreb, 1963, 87–93. Za prikaze u fresci (Beram, župna crkva; Barban, crkva Sv. Jakova, te crkva Sv. Marije u Oprtlju, usp. i **B. Fučić**, *Istarske freske*, Zagreb, 1963). O prikazima Gospe zaštitnice u Pagu (stara i nova crkva) usp. **I. Petricoli**, *Tragom kipara »Paulusa iz Sulmone«*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 21, Split, 1980, 252–266; **C. Fisković**, *Bilješke o paškim spomenicima*, Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1949–1950, knjiga 57, Zagreb, 1953, 51–66; **M. Suić**, *Pag*, Zadar, 1957. Za lunetu u Splitu datiranu 1480. godine usp. **J. Belamarić**, *Gospe od Zvonika u Splitu*, Zagreb, 1991, 31–34; Za poliptih iz dubrovačke crkve Gospe od Milosrđa na Gorici usp. **V. Gjučić-Bender**, *Poliptih Gospe od Milosrđa u Dubrovniku*, u: *Likovna kultura Dubrovnika 15. i 16. stoljeća*, Zagreb, 1991, 214–221. O Benedettu Diani na Poljudu usp. **K. Prijatelj**, *Oltarska pala Benedetta Diane na Poljudu*, »Peristil« 8/9, Zagreb, 1965/1966, 101–104. Tu je Bogorodica zaštitnica od kuge: u njezin, neprobojan, plašt kojim zakrtiljuje vjernike, udaraju strelice. Tome u prilog je i lik Sv. Sebastijana. Usp. **Z. Demori Stančić**, *Uvod u posttridentinsku zavjetnu sliku u Dalmaciji uz prijedlog za Sante Perandu*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 33, Split, 1992, 193, bilješka 104.

2 **T. Raukar – I. Petricoli – F. Švelec – Š. Peričić**, *Zadar pod mletačkom upravom (Prošlost Zadra III)*, Zadar, 1987, 295, f. XXXIV.

3 Zurbaran, Milano 1973, 95, f. 118 i 118a, kat. jed. 118.

4 Usp. odjeću na slici *Bratimi Gospe od Sniga* u Zadru koja se datira u drugu polovicu 16. stoljeća. Usp. **T. Raukar – I. Petricoli – F. Švelec – Š. Peričić**, *Zadar pod mletačkom upravom (Prošlost Zadra III)*, Zadar, 1987, t. između str. 368–369. Za usporedbu vidi i palu *Gospe od Ružarija* iz Dola na Hvaru, na kojoj su bratimi prikazani u dva reda na dnu slike. Slika se datira oko 1598. godine, kada ju je blagoslovio hvarski biskup P. Cedulini. Usp. **K. Prijatelj**, *Pala Gospe od Ružarija s likovima bratima iz Dola na Hvaru*, u: *Studije o umjetninama u Dalmaciji V*, Zagreb, 1989, 26–30.

5 O postojanju bratovštine Majke Milosrđa u Vodnjanu usp. **M. Jelenić**, *Vodnjan i okolica*, Vodnjan, 1997, 62. U gradu je zabilježeno čak tridesetak bratovština. Je li njoj pripada malena slika Milosrdne Bogorodice koju je Gamulin pripisao Jacobellu del Fiore? Ona također uključuje ikonografsku shemu Platytere. Usp. **G. Gamulin**, *Vraćajući se Quattrocentu*, u: *Stari majstori u Jugoslaviji II*, Zagreb, 1964, 14, f. 7–8.

Visoko u svetištu vodnjanske župne crkve postavljena je slika *Posljednja večera*, koju je 1598. godine naslikao Giovanni Contarini. Usp. **A. Santangelo**, *Inventario degli oggetti d'arte d'Italia, Provincia di Pola*, Roma, 1935, 88. U monografiji o umjetniku Annalisa Bristot natpis čita: IOANES CONTARE (desno) ANO DOM MCLXXXVIII SOTO LA GASTALDIA DE ANTONIO VIRIZZO (lijevo). Usp. **A. Bristot**, *Un artista nella Venezia del secondo cinquecento: Giovanni Contarini, Saggi e memorie di storia dell'arte 12*, Firenze, 1980, 52, fot. 17. Za psihologiju naručitelja i profiliranje ukusa narudžbe kod Argentija i Contarinija pružaju pogodno tlo za moguće zaključke, utemeljene na akademizirajućem karakteru Contarinija, sljedbenika Tizianovih, u vodnjanskom slučaju i Tintoretovih reprezentativnih rješenja, i Argentijeva naturalizma s rustičnim naglascima i dalekim ugledanjima na intimizam Bassanovih radionica. Za tintoretovski karakter Contarinijeve vodnjanske slike usp. Usp. **R. Pallucchini**, *La pittura veneziana del Seicento I*, Milano, 1993, 50–52; **F. Pedrocchi**, *Breve storia della pittura veneziana del Sei e Settecento*, u: *Tesori di Praga, la pittura veneta del '600 e del '700 dalle collezioni nella Repubblica Ceca*, Milano, 1996, 47.

6 Usp. **I. Dellale**, *Trogir*, Split, 1936, 75. Možda je godina bila vidljiva na oštećenom natpisu na listu otvorene knjige ispred lika Sv. Katarine Sijenske, gdje se danas može pročitati rimskim brojkama upisana 1600. godina. Usp. **K. Prijatelj**, *Pala Gospe od Ružarija u Dominikanskoj crkvi u Trogiru*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 23, Split, 1983, 253–266.

7 Usp. **K. Prijatelj**, *Tri neobjelodanjene signirane pale mletačkih slika u Dalmaciji*, Zbornik IX–X Narodnog muzeja u Beogradu, Beograd, 1979, 589–590.

8 **K. Prijatelj**, n. dj. (4), 39.

Summary

Radoslav Tomić

Additional Remarks on Istrian Painting

The author publishes one painting from istrian churches. The altar pala of the Madonna of Mercy (Parish church at Vodnjan) was painted in 1600 by Giovanni Battista Argenti to whom some works located in Trogir have also been attributed.

G. B. Argenti, Bogorodica zaštitnica, Vodnjan, župna crkva Sv. Blaža
G. B. Argenti, Madonna of Mercy, Vodnjan, parish church of Saint Blaise